

**İSTİHBARAT BAŞARISIZLIĞI VE İDEOLOJİK DIŞ POLİTİKA:
TÜRKİYE’NİN ARAP BAHARI SÜRECİNDE BEŞAR ESAD’I DEVİRME
POLİTİKASI**

Hasan Mesut ÖNDER¹

Timuçin KODAMAN²

Özet: İstihbarat, devlet düzeyinde politika yapılırken, bir sorunun veya tehdidin karar verici tarafından anlaşılmasını sağlayan en önemli araçlardan bir tanesidir. Ancak literatür detaylı olarak incelendiğinde, istihbaratın çoğu zaman karar vericileri yeterince uyaramadığı ve başarısız olduğu görülmektedir. İstihbarat başarısızlığının birçok boyutunun bulunduğu ve her bir boyutunun başarısızlığa etki ettiği somut bir vaka olarak karşımızda durmaktadır. İstihbarat başarısızlığının analizden ve toplamadan kaynaklı nedenleri üzerinde birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak ideolojik dış politika ile istihbarat başarısızlığı arasında nasıl bir ilişki olduğu ve bunların birbirini nasıl tetiklediğine dair yeterli düzeyde çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada, ideolojik dış politikanın ve istihbarat başarısızlığının ne olduğu ve bu iki unsurun birbirini nasıl etkilediğinin çerçevesi çizilerek, bu bağlamda Türkiye’nin Arap Baharı sürecinde Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad’ı devirme politikası incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat başarısızlığı, İdeolojik dış politika, Türkiye’nin Suriye politikası, Beşar Esad, Ahmet Davutoğlu.*

Article Category: International Relations / Intelligence Studies

Date of Submission: 05.08.2023

Date of Acceptance: 10.08.2023

---

¹ Dr., Uluslararası İlişkiler.

Email: hasanmesutonder@gmail.com.

ORCID: 0000-0002-0175-634X.

² Prof. Dr., Uluslararası İlişkiler, Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ), Isparta, Türkiye.

Email: timucinkodaman@sdu.edu.tr.

ORCID: 0000-0001-5559-983X.

**INTELLIGENCE FAILURE AND IDEOLOGICAL FOREIGN POLICY:
TURKEY'S POLICY TO OVERTHROW BASHAR AL-ASSAD DURING THE ARAB
SPRING**

Abstract: Intelligence is one of the most important tools that enable the decision-maker to understand the problem or threat while making policy at the state level. However, when the literature is examined in detail, it is seen that intelligence often fails to adequately warn decision-makers. It stands before us as a concrete case where intelligence failure has many dimensions and each dimension affects the failure. There are many studies on the causes of intelligence failure from analysis and collection. However, there are not enough studies on the relationship between the ideological foreign policy and intelligence failure and how they trigger each other. In this study, the framework of ideological foreign policy and intelligence failure and how these two factors affect each other will be outlined, and in this context, Turkey's policy of overthrowing Bashar al Assad during the Arab Spring will be examined.

Keywords: *Intelligence failure, Ideological foreign policy, Turkey's Syria policy, Bashar al-Assad, Ahmet Davutoğlu.*

Giriş

Siyasi, ideolojik ve düşünsel bakış açılarının istihbarat başarısızlığına nasıl neden olduğuna dair önemli bir tarihsel birçok örnek bulunmaktadır. Bu örneklerden en önemlisi, Musa Peygamberin Kenan diyarına gönderdiği 12 casusun hikâyesidir. Anlatıya göre, Musa Peygamber, Kenan diyarına gönderdiği casuslardan, hedef ülkenin kalelerini, tarımını ve askeri gücünü gözlemlemelerini istemiş; fakat bu casuslardan 10 tanesi düşmanın çok güçlü olduğunu ve savaşı kazanamayacaklarını düşündükleri için, kendi inançları doğrultusunda “*istihbaratı çarpıtarak*” yanlış bilgiler sunmuşlardır.³ Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, bireyin gerçekliği algılama biçiminin, ideolojik önyargıların⁴, duygusal ihtiyaçlardan kaynaklanan bilişsel önyargıların ve düşmanın stratejik aldatma faaliyetleri gibi etkenlerin istihbarat başarısızlığına neden olduğu söylenebilir.⁵

Kavramsal olarak “*istihbarat başarısızlığı*”, karar vericinin karşı karşıya kaldığı bir tehdit veya sorunun kökeninin ne olduğuna, şimdi hangi duruma evirildiğine ve gelecekte nasıl seyir izleyeceğine dair kapsamlı, zamanında ve net istihbaratın üretilmemesi şeklinde değerlendirilebilir.⁶ Siyasi karar verici; temel, cari ve tahmin istihbaratı bağlamında sorun, konu veya tehdide karşı neyin yapılacağına karar vermektedir. Bu bakımdan, siyasi kararın temel malzemesinin istihbarat olduğu ifade edilebilir. Fakat siyasi karar vericiler tehdidi doğru algılasalar bile, her zaman doğru politikayı inşa edemeyebilir veya siyasi öncelikleri ve ideolojik anlayışları doğrultusunda karar alabilirler. Politikanın tonunun, şiddetinin ve düzeyinin belirlenmesinde son kararın politika yapıcılara ait olduğunu söylenebilir. Bu bağlamda, var olan sorun veya tehdide karşı neyin, hangi araçla, nasıl yapılacağı kararının verilme süreçleri politika (siyaset) alanına dâhilken, sorunun ve tehdidin ne olduğuna yönelik cevap verme aşamasının ise istihbarat üretim sürecinin parçası olduğu söylenebilir.

Dış politika yapımında ulusal çıkarın ve güç dengelerinin temel belirleyici olduğunu⁷, ideolojilerin ise dış politikada etkisinin olmadığını savunan görüşler olduğu gibi, ideolojilerin dış politika inşa etme süreçlerinde başat faktör olduğunu ileri süren görüşler de

³ Teh Yong Yuan (2019), “The Spies in Numbers 13 as a Research Process”, *Journal of Christian Ministry*, Cilt 8, Sayı: 1, ss. 1-18

⁴ Robert Jervis (1968), “Hypotheses on Misperception”, *World Politics*, Cilt 20, Sayı: 3, ss. 454-479.

⁵ Richards J. Heuer Jr. (1981), “Strategic Deception and Counterdeception: A Cognitive Process Approach”, *International Studies Quarterly*, Cilt 25, Sayı: 2, ss. 294-327.

⁶ John A. Gentry (2008), “Intelligence Failure Reframed”, *Political Science Quarterly*, Cilt 123, Sayı: 2, ss. 247-270.

⁷ Zhengyu Wu (2018), “Classical Geopolitics, Realism and the Balance of Power Theory”, *Journal of Strategic Studies*, Cilt 41, Sayı: 6, ss. 786-823.

bulunmaktadır.⁸ Bir hükümetin ideolojik dış politika izleyebilmesi için, iç politikada iktidarına karşı herhangi bir tehdit hissetmemesi, uluslararası alanda ise ülkeyi sınırlayan ittifakların ve koşulların olmaması gerektiği vurgulanmaktadır.⁹ Bu iki şartın olması gerektiği, bu iki koşulun bir arada bulunmadığı durumlarda ise ülkelerin pragmatik ve dengeli bir dış politika izlediği ifade edilmektedir. Bu çalışmada, hükümetlerin ideolojik dış politika izleyebilmesi için üçüncü faktör olarak istihbarat başarısızlığının da eklenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Hükümet ve bürokrasi etkileşimi içerisinde alınan dış politika kararlarında, istihbarat bürokrasisi, karar vericiye karşı karşıya kaldığı problemin ne olduğu ve sorunun nasıl bir seyir izleyeceğine dair yüksek çözünürlüklü bir resim sunamadığında, karar vericilerin sorunu çözmek için ideolojik kestirmelere eğilim göstermesinin ihtimal dâhilinde olduğu söylenebilir. Çünkü karar vericilerin, belirsizlikle karşı karşıya kaldıklarında, düşünsel kalıplara göre hareket etme eğilimlerinin arttığı ileri sürülebilir. Bu çalışmada, hükümetlerin ideolojik dış politika izlemesi için istihbarat başarısızlığının üçüncü bir şart olarak var olması gerektiği iddia edilecektir.

İstihbarat başarısızlığı ile ilgili yapılan çalışmalarda; eksik haber toplamanın¹⁰, fazla bilginin¹¹, düşman/hasım kaynaklı aldatma faaliyetlerinin¹² ve analiz süreçlerinde uzmanın bilişsel ön yargılarının istihbarat başarısızlığına etkisinin ne olduğu¹³ ile birlikte bir başarısızlık etkeni olarak istihbaratın politikleşmesine dair de çalışmalar bulunmaktadır.¹⁴ Ancak istihbarat başarısızlığının ideolojik dış politikaya nasıl neden olduğu, ideolojik dış politika yapmaya eğilimli müşterinin¹⁵ de, istihbarat örgütünü politikleştirerek, istihbarat üretim ve politika yapım süreçlerinde nasıl içinden çıkılması zor bir kısır döngü oluşturduğuna dair herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma, bu bağlamda iki ana soruyu tartışmaktadır: Birincisi, istihbarat başarısızlığının ideolojik dış politika yapımına nasıl etki ettiği, ikincisi ise ideolojik dış politika yapmaya eğilimli müşterinin istihbarat başarısızlığına nasıl neden olduğudur.

⁸ Joseph Massad (1999), "Ideology and Foreign Policy", *Journal of Palestine Studies*, Cilt 29, Sayı: 1, ss. 93-95.

⁹ Ramazan Kılınc (2016), "İdeoloji ve Dış Politika: Türkiye'de Kemalist (1930-1939) ve İslamcı (2011-2015) Dış Politikaların Karşılaştırmalı Bir Analizi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 13, Sayı: 52, ss. 67-88.

¹⁰ Benno Wasserman (1960), "The Failure of Intelligence Prediction", *Political Studies*, Cilt 8, Sayı: 2, ss. 156-169.

¹¹ Alex Young (2013), "Too Much Information Ineffective Intelligence Collection", *Harvard International Review*, Cilt 35, Sayı: 1, ss. 24-27.

¹² Stephen Marrin (2004), "Preventing Intelligence Failures by Learning from the Past", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, Cilt 17, Sayı: 4, ss. 655-672.

¹³ Martha Whitesmith (2020), *Cognitive Bias in Intelligence Analysis Testing the Analysis of Competing Hypotheses Method*, Edinburgh: Edinburgh University Press, ss. 184-189.

¹⁴ Tom Lundborg (2022), "The politics of intelligence failures: power, rationality, and the intelligence process", *Intelligence and National Security*, Cilt 38, Sayı: 5, ss. 726-739.

¹⁵ İstihbarat terminolojisinde "müşteri", istihbaratı kullanan siyasi karar vericiler anlamına gelmektedir.

Arap Baharı'nın Suriye'de başladığı 2011 yılının, Türkiye'nin Suriye politikasında ideolojik dış politika izlemeyi tercih ettiği ve Beşar Esad'ı iktidardan uzaklaştırıp, Suriye'de iktidarı yeniden tasarımamaya çalıştığı dönemin başlangıcı olduğu söylenebilir.¹⁶ Bu süreçte Suriye'de ve Mısır'da Müslüman Kardeşler (İhvan) örgütünün iktidara gelmesi için harcanan çabanın, dönemin karar vericilerini ve istihbarat bürokrasisini ideolojik dış politika-istihbarat başarısızlığı sarmalına sıkıştırdığı söylenebilir. Bu bakımdan, bu araştırmada Türkiye'nin Esad'ı iktidardan uzaklaştırma politikası örnek vaka (*case study*) olarak ele alınmaktadır.

Anlamacı-yorumsamacı epistemolojiye dayalı olarak ve nitel yöntem izlenerek yapılan bu çalışmanın araştırma deseni, “*gömülü teori*”dir. Makalenin teorik kısmı olan ilk iki bölümde, makalelerden ve kitaplardan yararlanılmakta, son kısımda ise ağırlıklı olarak birincil kaynaklar olan dönemin siyasi aktörlerinin yazılı ve sözlü demeçleri incelenmektedir. Ayrıca, araştırma kapsamında, 2009-2012 yılları arasında Türkiye'nin Şam Büyükelçisi olan emekli diplomat Ömer Orhon ve 2015-2016 yılları arasında Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu'nun Başkanlığı yapan Halid Hoca ile yarı-yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Büyükelçi Orhon'un röportaj için seçilme nedeni, Türkiye'nin Suriye dosyasını ve o dönemki karar alma süreçlerini içeriden bilen biri olmasıdır. Halid Hoca ile mülakat yapılmasının nedeni ise, Suriye ulusal muhalefetinin liderliğini yapması ve muhalefetin bütün dış ilişkilerini yürütmüş kişi olmasıdır. Üç bölümden oluşan bu makalede, ilk olarak istihbarat başarısızlığının temel dayanakları incelenmekte, ikinci kısımda ideolojik dış politika ve istihbarat başarısızlığı ilişkisi araştırılmakta, üçüncü bölümde ise elde edilen çerçeve bağlamında Türkiye'nin Esad'ı devirme politikası yorumlanmaktadır.

2011-2016 yılları arasında Milli İstihbarat Teşkilatı'nın (MİT) yazdığı raporlara dair bilgilerin bulunmaması, bu makalenin temel sınırlılıklarından biridir. Ancak dönemin Başbakanı olan Ahmet Davutoğlu'nun Esad'ın kısa sürede devrileceği görüşünü beyan etmesi, MİT'in de bu minvalde düşündüğünü ve büyük ihtimalle bu doğrultuda raporlar yazdığını göstermektedir. Çünkü Türkiye gibi devlet geleneği oturmuş bir ülkede, üst düzey bir devlet görevlisinin Suriye Devlet Başkanı'nın iktidardaki günlerinin sayılı olduğunu ve iktidarını kaybedeceğini kamuoyuna açık bir ortamda söylenmesi için, elde bu görüşü destekleyen somut istihbaratın olması gerekmektedir. Bu bakımdan, araştırmada, MİT'in bu süreçteki rolünü tespit etmek için, siyasilerin söylemlerinin ve içeriğinin de analizi yapılmaktadır.

---

¹⁶ Pınar Akpınar (2016), “The limits of mediation in the Arab Spring: the case of Syria”, *Third World Quarterly*, Cilt 37, Sayı: 12, ss. 2288-2303.

1. İstihbarat Başarısızlığının Temel Nedenleri

İstihbarat başarısızlığının organizasyon ve kurumsal kültürden¹⁷ kaynaklı çeşitli nedenleri bulunmaktadır; ancak bu çalışmasının konusu olmaması nedeni ile daha çok üretim süreçlerinden kaynaklanan ve müşterinin talepleri ile bağlantılı istihbarat başarısızlığına odaklanılacaktır. İstihbarat başarısızlığı, ülkenin karşı karşıya kaldığı sorun, tehdit ve konu ile ilgili istihbarat servisinin, bugün ne olduğu ve gelecekte neler olabileceğine dair istihbarat üretememesi şeklinde tanımlanabilir. İstihbarat başarısızlığının üretim içi nedenleri olduğu gibi, müşterinin taleplerinden kaynaklanan nedenleri de bulunmaktadır. Üretim sürecinden kaynaklanan istihbarat başarısızlığı, toplama eksikliği veya fazlalığı, düşmanın aldatma faaliyetlerine maruz kalma ve analizcinin karşılaştığı bilişsel önyargılar şeklinde iken, istihbaratın politikleşmesinin de müşteri kaynaklı istihbarat başarısızlığı nedenlerinden biri olduğu söylenebilir.

1.1. Bilgi Toplama Sürecinden Kaynaklanan İstihbarat Başarısızlığı

1.1.1. Bilgi Eksikliği veya Fazlalığı

Literatürde, istihbarat başarısızlığının birincil nedeninin bilgi toplama eksikliği olduğu değerlendirilmeleri bulunmaktadır.¹⁸ Operasyonel istihbarat için bilgi eksikliğinin istihbarat başarısızlığına neden olduğu ve haberin unsurlarının tam olmaması, yani “5NİK” sorularına tam cevabın verilememesinin eyleme geçilebilir istihbarat üretmek için yeterli olmadığı söylenebilir. Örneğin, ne zaman, kimin ve nasıl yapacağı belli olmayan bir terör saldırısının engellenmesinin çok zor olduğu söylenebilir. Çünkü sadece terör eyleminin nerede yapılacağı sorusunun cevabı, eyleme geçilebilir nitelikte değildir.

Ancak stratejik düzeyde istihbarat üretirken, birbiri ile çelişen veya farklı hipotezlere işaret eden gereksiz fazla bilgi de istihbarat başarısızlığına neden olabilmektedir.¹⁹ Örneğin, COVID-19 ile grip virüsünün insan vücudunda yarattığı semptomun benzer olduğu bilinmektedir. Boğaz ağrısı ve nefes darlığı gibi belirtilerin ortak olması, doktorun teşhis koyarken yanılmasına neden olabilmektedir. Bu bakımdan, eksik, fazla veya tam bilginin bulunması durumunda, esas olanın parçaları birleştirip, doğru kapsam ve bağlam doğrultusunda analiz yapmak olduğu söylenebilir.

¹⁷ Philip H.J. Davies (2004), “Intelligence culture and intelligence failure in Britain and the United States”, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 17, Sayı: 3, ss. 495-520.

¹⁸ Richard K. Betts (1978), “Analysis, War, and Decision: Why Intelligence Failures Are Inevitable”, *World Politics*, Cilt 31, Sayı: 1, ss. 61-89.

¹⁹ Daniel Irwin & David R. Mandel (2019), “Improving information evaluation for intelligence production”, *Intelligence and National Security*, Cilt 34, Sayı: 4, ss. 503-525.

1.1.2. Hasımın Stratejik Aldatma Faaliyetleri

İstihbarat örgütleri, sert hedef olarak tabir edilen terör örgütlerine ve devletlere yönelik faaliyet yürütürken, hedef devletin ve örgütlerin yanıltma faaliyetleri ile de karşı karşıya kalabilmektedirler.²⁰ Bu bakımdan, toplanan her bilginin güvenilir olmadığı ve birden çok kaynaktan doğrulanmadığı sürece elde edilen bilginin analiz havuzuna dâhil edilmemesi gerektiğinin vurgulanması gerekmektedir.

Sert hedefler, hasım istihbarat örgütlerinin haber toplama faaliyetlerini manipüle etmek, kanaatlerini değiştirmek veya istediği politik çizgiye çekmek için gerçekleri gizlemeye ve kurgulanmış bilgilerin elde edilmesini sağlamaya çalışmaktadırlar. Toplama faaliyetlerinin manipüle edilebilmesi için, hasım istihbarat servisinin haber toplama ağına, yani şebekesine dublaj/hulul elemanı aracılığı ile sızılmaktadır.²¹ Burada temel amaç, hasım servisin bilgi toplama faaliyetlerini maksatlı ve kurgulanmış bilgiler paylaşarak manipüle etmek ve toplanan nihai bilgiyi de bir analizde kullanılamayacak derecede bozuk hale getirmektir. Örneğin, Türkiye'nin savunma sanayisi ile ilgili bilgi toplamak isteyen Yunan gizli servisinin bilgi toplama faaliyetlerinde kullandığı eleman şebekesine sızılarak yanlış bilgilerin verilmesi buna örnek olarak verilebilir. Bu sızma neticesinde, Yunan karar vericileri tedirgin etmek veya bazı konularda geri adım atmaları sağlanmak isteniyorsa, Türkiye'nin savunma sanayi projeleri ve silah kapasitesine yönelik bilgiler köpürtülerek, Yunan servisinin bu bilgileri elde etmesi sağlanabilir. Ülkenin genel politikası doğrultusunda dezenformasyonun içeriği, dozu ve bağlamı belirlenebilmektedir.

Somut örnek vermek gerekirse; İkinci Dünya Savaşı'nda Alman gizli servisinin Sovyetler Birliği liderliğini aldatma planı hazırlayarak, Hitler'in İngiltere'yi mağlup edene kadar Sovyetler'e saldırmayacağına ve Almanya Sovyetler Birliği'ne karşı savaş ilan etmeden önce ultimatoma vereceğine Stalin'i inandırdığı bilinmektedir.²² Hasımın stratejik aldatma faaliyetlerinin etkili olması, tehdidi doğru ve ayrıntılı bir şekilde anlayacak kadar bilginin toplanmaması durumunda, -istihbarat sistemi ne kadar güçlü olursa olsun- yaklaşan tehdidin tespit edilmesi güçleşmektedir. Buna ek olarak, analiz sürecinde yapılan hataların da istihbarat başarısızlığına neden olduğu bilinmektedir.

²⁰ Joseph A. Maiolo (2013), "Deception and Intelligence Failure: Anglo-German Preparations for U-boat Warfare in the 1930s", *Journal of Strategic Studies*, Cilt 22, Sayı: 4, ss. 55-76.

²¹ Robert Cowden (2014), "OSS Double-Agent Operations in World War II", *Studies in Intelligence*, Cilt 58, Sayı: 2, ss. 35-45.

²² Barton S. Whaley (1973), *Codeword Barbarossa*, Cambridge: MIT Press, s. 63.

1.2. Analiz Sürecinden Kaynaklı İstihbarat Başarısızlığı

1.2.1. Analizcinin Psikolojisi

İstihbarat üretim sürecinin en önemli parçası olan analizde insan faktörünün etkili olduğu, analizcinin bilişsel ve duygusal yapısının, inanç sisteminin, düşünme biçiminin ve kişilik yapısının da analiz sürecine etki ettiği değerlendirilmektedir. İstihbarat analistlerinin de akademisyenler gibi rasyonel düşünmeye çalıştığı ifade edilse de, inanç sistemlerinin, düşünce kodlarının, politik tercihlerinin ve bilişsel özelliklerinin etkisi ile değerlendirmelerde hata yapılabilmektedir.²³

Politik Psikoloji disiplinde, bilişsel önyargılar ve düşünsel/duygusal motivasyonlu önyargılar olmak üzere iki temel bilgi işleme engeli olduğu ileri sürülmektedir. Bilişsel önyargılar, karmaşık ve belirsiz bir sorun ele alınırken, ideolojik faktörlerden, inançlardan, siyasi çıkarlar ve duygulardan ayrı olarak, analistin bilgiyi işlerken olayları aşırı genelleştirmesi veya basitleştirmesi şeklinde ele alınabilir. İnsan zihni, bir sorunu değerlendirirken, yeni bilgileri düşünce kodlarına ve bakış açlarına göre değerlendirmektedir.²⁴ Örneğin, İsrail istihbaratı, 1973 Yom Kippur Savaşı'nda, Mısır'ın Sina Çölü'ne yığınak yapmasına ve Suriye'nin sınıra asker yığmasına karşın, bu gelişmeleri bir saldırı hazırlığı olarak değerlendirmemiştir. Mısır Ordusu'nun İsrail Hava Kuvvetleri'ni etkisiz hale getirecek silah sistemlerine sahip olmadığı, bu nedenle Mısır Ordusu'nun hava üstünlüğü sağlamadan İsrail'e karşı bir saldırıya girişemeyeceği, Mısır Ordusu'nun askeri tatbikat nedeni ile teyakkuzda olduğu, Suriye'nin ise savunma amaçlı askeri hareketlilik içinde olduğu sonucuna varılmıştır.²⁵ Ancak İsrail istihbaratının bu değerlendirmeleri yanlış çıkmış ve Mısır ile Suriye 1973 yılında İsrail'e saldırmışlardır.

İsrail istihbaratının, Mısır'ın İsrail'i etkisizleştirecek hava gücüne sahip olmadan bir harekâta girişmeyeceği düşüncesinin önceki Arap-İsrail savaşlarından çıkarılmış dersler bağlamında İsrail istihbarat bürokrasisinde oluşmuş bir bilişsel önyargı olduğu söylenebilir. Bu örnekten de görüleceği üzere, analistlerin önceki inançlarının ve düşünce biçimlerinin yeni gelişmeleri değerlendirirken başat rol oynadığı söylenebilir. Bunun yanında, istihbarat analistlerinin kanıtların işaret ettiği olasılıklardan çok kendi değer yargılarına güvendikleri, yani olasılıklar

²³ Floyd Allport (1955), *Theories of Perception and the Concept of Structure*, New York: John Wiley & Sons, s. 382.

²⁴ Jack S. Levy (2003), "Political Psychology and Foreign Policy", içinde (editörler: David O. Sears & Leonie Huddy & Robert Jervis) *Oxford Handbook of Political Psychology*, New York: Oxford University Press, ss. 253-284.

²⁵ Avi Shlaim (1976), "Failures in National Intelligence Estimates: The Case of the Yom Kippur War", *World Politics*, Cilt 28, Sayı: 3, ss. 348-380.

ele alınırken geçmiş pratiklerinin ve tecrübelerinin etkisinde kaldıkları, en önemlisi de görmeyi bekledikleri şeyi görme eğiliminde oldukları söylenebilir.

Bilişsel önyargılar, bilgi işlenirken öğrenilmiş modellerden veya eksik algılamalardan kaynaklanırken²⁶, düşümsel/duygusal motivasyonlu önyargıların ise, kişinin korkuları, beklentileri, ihtiyaçları ve çıkarları bağlamında gerçekliği eğip bükmesi ile oluştuğu söylenebilir. Karar vericiler veya istihbarat analistleri öz saygıyı, diplomatik, siyasi, örgütsel veya kişisel çıkarı korumak için motive olabilmektedir. Örneğin, bir istihbarat analisti, yazdığı istihbarat raporu karar vericinin beklentisini karşılamadığında, terfi etme imkânının olmayacağı ve ödeneklerinin kesilebileceği kaygısı taşıyabilir ve bu kaygılar, var olan bilginin işleme biçimini etkileyebilir. Bu bakımdan, bilişsel önyargılar, kişinin görmeyi beklediği bilgiyi görmesi şeklinde değerlendirilebilirken, düşümsel/duygusal motivasyonlu önyargılar ise, karar vericinin politika tercihlerine ve duygusal beklentilerine göre görmek isteneni veya gerekenleri görmek şeklinde ele alınabilir.²⁷

Duygusal/düşümsel motivasyonlu önyargılarda, istihbaratın çarpıtılmasının olasılık dahilinde olduğu ifade edilebilir. Yani analist durumu veya olayı doğru anlasa bile, politik tercihlere uyumlulaşmak veya müşterilerinin algılarını ve tercihlerini yönlendirmek için bilginin kasıtlı olarak bozulması söz konusu olabilir. Bir konu ile ilgili yargıya varıldığında, ulaşılan yargının doğruluğu analizci tarafından abartılabilir. Yargıya vardıktan sonra ise, analist, başarıya ulaşmak için tek seçeneğin kendi ulaştığı sonuç olduğuna inanmaya başladığında, yargısı ile çelişen bilgileri göz ardı etmeye ve gelen her bilginin kendi ulaştığı sonucu destekleyecek şekilde yorumlama eğilimi oluşabilmektedir.²⁸

Örneğin, Suriye’de siyasi istikrar ve düzenin Esad yönetiminin tasfiyesi ile mümkün olduğuna inanan bir analist veya karar verici, Esad’ın iktidardan devrilmesinin mümkün olup olmadığına bakmadan, bu seçeneğe yatırım yapıldığında, politik tercihin mutlak doğru olduğu sanrısı oluşmaktadır. Politik tercih yapıldıktan sonra, karar verici, istihbarat örgütünü kendi politik tercihleri doğrultusunda, oluşan taktik bilgi boşluklarının doldurulmasında kullanmaya başlar ve bu durum istihbaratın siyasallaşma döngüsünü başlatır.

---

²⁶ Kevin Arceneaux (2012), “Cognitive Biases and the Strength of Political Arguments”, *American Journal of Political Science*, Cilt 56, Sayı: 2, ss. 271-285.

²⁷ Robert Jervis (1989), “Perceiving and Coping with Threat”, içinde (editörler: Robert Jervis & Richard Ned Lebow & Janice Gross Stein) *Psychology and Deterrence*, Maryland: Johns Hopkins University Press, ss.13-29.

²⁸ Robert Jervis (1968), “Hypotheses on Misperception”, ss. 455-456.

1.2.2. İstihbaratın Siyasallaşması

Olağanüstü siyasi kararların genellikle siyasi liderlerin çevresinde oluşan küçük gruplar tarafından alındığı söylenebilir. Bu bağlamda, liderin etrafında kümelenen istihbarat yöneticileri ve karar vericiler arasında bir tür “*grup düşüncesi*”nin (*Groupthink*) oluştuğu vurgulanabilir. Grup düşüncesinin ise, istihbaratın siyasallaşmasının en önemli nedenleri arasında olduğu ileri sürülebilir. Literatürde, grup düşüncesi, ülke açısından yüksek riskli kararlar alınırken oluşan stres ve sosyal baskının, istihbarat ve karar verme mekanizması içerisinde yer alan grupta uzlaşma arama motivasyonu ile oluşan uyumlu gruplar şeklinde değerlendirilmektedir.²⁹

Grup düşüncesinde, normlar ve politika tercihi konusundaki uzlaşma grubun düşünsel bütünlüğünü korumakta, siyasal karar vericilerde ve istihbarat yöneticilerinde de riskli kararların sorumluluğunu tek başına almamanın vermiş olduğu psikolojik güvenliği sağlamaktadır. Grup düşüncesinde, normların yüceliği, oy birliği ve kararlarda kesin inanç söz konusudur. Grupta oluşan hâkim kanaate aykırı olan bilgileri göz ardı etme, kararların dar bir çerçevede tutulması, grup sınırlarından çıkmamak için farklı uzman görüşlerden yararlanmamak gibi durumların oluştuğu ifade edilmektedir. Ayrıca kısıtlı politika seçenekleri üzerine odaklanmak, politik tercih yapıldıktan sonra oluşabilecek risklere odaklanmamak, tercih edilmeyen politika seçeneğinde oluşan yeni fırsatları göz ardı etmek gibi durumların söz konusu olduğu da ileri sürülmektedir.³⁰ İstihbarat ve karar alma mekanizması içerisinde grup düşüncesi oluştuğunda, istihbaratın, politik tercihleri desteklemek ve grup düşüncesine uyumlulaşmak için siyasallaşmasının söz konusu olduğu söylenebilir.

Sağlıklı işleyen istihbarat karar alma mekanizmasında, istihbarat, liderlerin bilgiye dayalı değerlendirme yapma ve karar vermek için ihtiyaç duydukları analizleri sağlamaktadır. Bu bakımdan, istihbarat üretim sürecinde verilerin ve kanıtların işaret ettiği gerçekleri paylaşmak temel görev iken, pratikte politika yapıcılarının tercihleri ve inançları da istihbarat üretim sürecini etkilemektedir. İstihbaratın politik tercihlerle uyumlu hale getirilme sürecinde müşteri olan politika yapıcılarının, istihbarat taleplerinin ve gelen istihbarata yaptıkları geri bildirimlerin istihbaratın siyasallaşma sürecini başlattığı ifade edilmektedir. Politika yapıcılarının ise, inançları ve ideolojik gündemleri bağlamında, gerçekliği kendi düşünce

²⁹ Irving Lester Janis (1972), *Victims of Groupthink: A Psychological Study of Foreign-Policy Decisions and Fiascoes*, Boston: Houghton Mifflin Company, ss. 7-9.

³⁰ Marlene E. Turner & Anthony R. Pratkanis (1998), “Twenty-Five Years of Groupthink Theory and Research: Lessons from the Evaluation of a Theory”, *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, Cilt 73, Sayı: 2-3, ss. 105-115.

kodlarına göre yeniden yapılandırmaya çalıştıkları ileri sürülebilir. Çünkü siyasi liderlerin siyasi varlıklarını devam ettirmek ve kamuoyu desteğini sürekli kılmak için siyasi ve ideolojik gündemlerini takip etmekte kendilerini zorunlu hissettikleri ifade edilebilir. Bu bakımdan, güçlü liderliğe ve ideolojik ajandaya sahip politikacıların olduğu ülkelerde, istihbaratın siyasallaşma olasılığının yüksek olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, istihbarat başarısızlığı ile ideolojik dış politika arasında birbirini besleyen bir ilişkinin olduğu da belirtilebilir.

2. İdeolojik Dış Politika ve İstihbarat Başarısızlığı

2.1. İdeolojik Dış Politika

Bir ülkenin dış politikasının temel belirleyicilerinin ne olduğu ve hangi faktörler bağlamında dış politika yapıldığına dair çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Realist teoriye göre dış politikanın temel belirleyicisinin güç ve ulusal çıkar olduğu vurgulanırken³¹, uluslararası kurumların dış politikaya etkisi olduğunu³², ideolojinin ise dış politikanın belirleyicisi olmadığını savunan görüşler de bulunmaktadır.³³ İdeolojinin dış politika yapımında önemli bir belirleyici olduğunu ileri süren görüşlere göre, dış politika yapımında iç politikanın etkisine vurgu yapılmakta ve ülke içi ideolojik eğilimlerin dış siyaseti şekillendirdiği ileri sürülmektedir.³⁴ Ülkelerin ideolojik eğilimlerin de etkisi ile kendilerine rol biçtikleri ve bu normlar bağlamında dış siyaseti yürüttükleri görüşü de savunulanlar arasındadır.³⁵ Bütün bu görüşler ışığında, ideolojik dış politika, bir ülkenin çeşitli normlar ve inanç sistemi doğrultusunda yürüttüğü dış siyaset şeklinde tanımlanabilir. Buradaki temel belirleyici unsur, gerçekliğin ne olduğundan ziyade, ülke hükümetinin bir değer ve inanç sistemi bağlamında karar alıp uygulamasıdır.

Uluslararası sistemin anarşik yapısı³⁶ dikkate alındığında, bir devletin hangi şart ve koşullarda ideolojik dış politika izleyebileceği temel soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası sistemde baskın olan gücün veya güçlerin ideolojik dış politika izleme imkânlarının orta büyüklükteki devletlerle kıyaslandığında daha kolay olduğu söylenebilir. Ancak orta büyüklükteki devletler de, küresel ve bölgesel katı dengelerin olmadığı ve güç boşluğunun

³¹ Kenneth N. Waltz (2021), *Uluslararası Politika Teorisi*, Ankara: Phoenix Yayınevi, s. 72.

³² Robert O. Keohane (1992), "Institutional Theory and the Realist Challenge after the Cold War", içinde (editör: David. A. Baldwin) *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, New York: Columbia University Press, ss. 3-25.

³³ Andrew Moravcsik (1999), "A New Statecraft? Supranational Entrepreneurs and International Cooperation", *International Organization*, Cilt 53 Sayı: 2, ss. 267-306.

³⁴ Richard N. Haass (2014), *Yeni Amerika - Dış Politika İçeride Başlar*, İstanbul: Tuti Kitap, s. 32.

³⁵ Naomi Bailin Wish (1980), "Foreign Policy Makers and Their National Role Conceptions", *International Studies Quarterly*, Cilt 24, Sayı: 4, ss. 532-554.

³⁶ Jonathan Havercroft & Alex Prichard (2017), "Anarchy and International Relations Theory: A Reconsideration", *Journal of International Political Theory*, Cilt 13, Sayı: 3, ss. 252-265.

oluştığı durumlarda ideolojik dış politika izleyebilmektedirler.³⁷ Bu bağlamda, bir ülkenin ideolojik dış politika izleyebilmesi için uygun uluslararası şartların olması ve ülkeyi sınırlayacak koşulların oluşmamış olması gerekmektedir.

İdeolojik dış politikanın izlenebilmesinin ikinci koşulunun ise, dış politikayı kurgulayan hükümetin iktidarının tehdit altında olmaması ve siyasi geleceğine yönelik bir saldırının olmaması olduğu ileri sürülebilir.³⁸ Yani iktidarı tehdit altında olan bir hükümetin daha dengeli ve itidalli bir dış politika izleyeceği söylenebilir. Ancak iktidar gücünü konsolide edebilmiş iktidarların, bürokrasi içerisinde veya siyasi muhalefetten bir dirençle karşılaşmazlarsa, ideolojik dış politika yapmaya eğilimli oldukları ileri sürülebilir.³⁹

İdeolojik dış politika yapımının üçüncü nedeni olarak ise, dış politika kararları alınma sürecinde istihbarat örgütleri mevcut sorun veya tehditle ilgili resmi net olarak ortaya koyamadıklarında veya kanıta dayanmadan politikacıların görüşlerini desteklediklerinde, karar vericilerin ideolojik kalıplara göre karar verme eğiliminde olmaları olduğu söylenebilir.

2.2. İdeolojik Dış Politika ve İstihbarat Başarısızlığı İlişkisi

Dış politika yapım süreci, konuya ve tehdidin yapısına göre güvenlik bürokrasisinin ve istihbarat kuruluşunun sürece dâhil olup sorunu açıklamaya çalıştığı, Dışişleri Bakanlığı'nın var olan sorun ve tehdide karşı neyin/nelerin yapılması gerektiğine dair politika seçeneklerini oluşturduğu, liderlerin ise bu aşamaların sonunda nihai politikayı belirlemesi şeklinde tanımlanabilir. Anlaşılabileceği üzere, dış politika yapım sürecinde birçok devlet kurumu ve Bakanlık girdi sağlamak ve politikanın son şeklinin verilmesinde rol oynamaktadır.

İstihbarat kurumları, dış politika yapım süreçlerine girdi sağlayarak, sorunun ve tehdidin kökeninin ne olduğu, günümüzde ne durumda olduğu ve gelecekte hangi şekle evrilebileceğini tespit etmeye çalışmaktadır. Dışişleri Bakanlığı ise, açıklanan bu sorun/tehdide karşı hangi çözüm veya çözüm seçeneklerinin olduğunu değerlendirmek ve nihai karar vericiye bu seçeneklerden birini tercih etmesi konusunda destek sağlamaktadır. Bu noktada, istihbarat kuruluşları, liderlere, mevcut sorunun veya tehdidin ne olduğu ve gelecekte nasıl bir şekil alabileceğine dair net bir açıklama ve öngörü sunmadığında, karar

³⁷ Judith Goldstein & Robert O. Keohane (1993), "Ideas and Foreign Policy: An Analytical Framework", içinde (editörler: Judith Goldstein & Robert O. Keohane) *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*, Ithaca: Cornell University Press, s. 3.

³⁸ Bruce Bueno de Mesquita (2002), "Domestic Politics and International Relations", *International Studies Quarterly*, Cilt 46, Sayı: 1, ss. 1-9.

³⁹ Ramazan Kılınç, "İdeoloji ve Dış Politika: Türkiye'de Kemalist (1930-1939) ve İslamcı (2011-2015) Dış Politikaların Karşılaştırmalı Bir Analizi", s. 72.

vericiler, belirsizlik ortamında⁴⁰, kendi ideolojik yargılarına, siyasi analizlerine ve danışman tavsiyelerine dayanarak karar alabilmektedir. İstihbarat örgütü siyasallaşıp, karar vericinin politik tercihlerine uyumlu sonuçlar ürettiğinde de, bunun ideolojik dış politika yapımına zemin hazırladığı söylenebilir.

Robert Jervis, liderlerin dış politika konularını ele alırken, bir teori, inanç, dünya görüşü ve ideoloji merceğinden sorunları ele aldığı, bu değer ve fikir örüntüleri ile çelişen bilgilerin reddedildiği ve bu modellere uyan bilgilerin seçildiğini ifade etmektedir. Bu bakımdan, liderlerin bir sorun veya konuyu algılama şekli ile düşünsel modeli arasında güçlü bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Liderlerin ideolojik kodlarına ve düşünme alışkanlıklarına meydan okuyan, sistematik bir şekilde bu görüşlerin değişmesi ve dönüşmesi için analiz sunan bir istihbarat teşkilatının yokluğu, liderlerin zihinsel kısa yollar olarak tarif edilebilecek ideolojik kalıplara göre karar vermesine neden olabilir.⁴¹ Bu bilgilerden hareketle, istihbarat başarısızlığının politika yapımcıların ideolojik dış politika yapımına zemin hazırladığı da söylenebilir.

Liderlerin ise, bir dış politikaya kesin karar verdikten sonra, istihbarat örgütünü genel çerçevesi belirlenmiş dış politikanın taktik resmini doldurmak için kullanma eğiliminde oldukları ifade edilebilir. Örneğin, Suriye’de çözümün Esad’ın gitmesi ile mümkün olacağına inanan bir karar verici, Esad’ın devrilmesinin mümkün olup olmadığını değerlendirmek yerine, bunun nasıl mümkün olabileceğine odaklanmakta ve istihbarat taleplerini bu hedef bağlamında yapabilmektedir. Karar verici elit arasında oluşan inanç ve ideolojik hedefler, tüm istihbarat taleplerini ve üretim süreçlerini etkilemektedir. Politikaya karar verildikten sonra yapılan taleplerin ise hipotetik sorulardan oluştuğu ve daha çok var olan politikayı doğrulamak için istihbarat örgütünden istifade edildiği söylenebilir. Türkiye’nin Arap Baharı sürecinde Esad’ı devirme politikası, istihbarat başarısızlığı ve ideolojik dış politika sarmalı bağlamında incelenebilecek bir örnek vaka olarak karşımızda durmaktadır.

3. Türkiye’nin Beşar Esad’ı Devirme Politikası

Arap Baharı, 2011 yılının Mart ayında Suriye’nin Dera kentinde başladıktan sonra, Türkiye, gelişmeleri bir süre izlemiş ve Esad’ın göstericilere karşı sert tutum takınmaması ve toplumsal

---

⁴⁰ Amos Tversky & Daniel Kahneman (1974), “Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases”, *American Association for the Advancement of Science*, Cilt 185, Sayı: 4157, ss. 1124-1131.

⁴¹ Robert Jervis (1976), *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton: Princeton University Press, ss. 143-154.

talepleri dikkate alması konusunda telkinlerini sürdürmüştür.⁴² Göstericilere karşı Esad yönetiminin izlediği sert tutum neticesinde, 2011 yılının Ağustos ayında, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan bu durumu “*vahşet*” olarak nitelendirmiştir. Aynı dönemde, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu da, Suriye ile ticari ilişkilerin askıya alındığını açıklamıştır.⁴³ Kasım ayında ise Türk hacılarını taşıyan otobüse Suriye askerleri tarafından ateş açılmıştır. 2012 yılında da bir Türk keşif uçağı Suriye hava sahasını ihlal ettiği gerekçesi ile Suriye güçleri tarafından düşürülmüştür.⁴⁴ 9 Ağustos 2011 tarihinde dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad arasında gerçekleştirilen görüşmede, Suriye’deki olayların barışçıl bir şekilde sonlandırılması ve toplumsal taleplerin dikkate alınması gerektiği hususu vurgulanmış ve 16 maddelik bir reform paketi sunulmuştur.

2009-2012 yılları arasında Türkiye’nin son Şam Büyükelçisi olan Ömer Önhon, Türkiye’nin Suriye krizi ortaya çıktığındaki tutumunu şöyle değerlendirmektedir: “*Suriye krizinin büyümesinin en fazla Türkiye’ye olumsuz etkileri olacağını öngörebiliyorduk. Dolayısıyla, bu krizin bir an önce sonlandırılmasından yanaydık. Esad’a, halkın beklentilerinin karşılanmasının hem krizi sona erdireceğini, hem de kendisini Arap dünyasında gayet iyi bir konuma yerleştireceğini ifade ediyorduk. Halkın beklentileri derken, ekonomik şartlarda iyileşme, halkın ülkenin siyasi yönetimine katılabilmesine imkân verilmesi, siyasi tutukuların serbest bırakılması gibi makul talepleri kastediyorduk. Esad bu önerilerimizi olumlu karşılıyor, telkinlere uyacağını söylüyor ve Suriyeli yetkililere bu doğrultuda talimatlar veriyordu; ama pratikte bu yönde adımları atmaktan kaçınıyordu. Sonra çok daha net anladık ki, Esad hiç ödün vermek istemiyordu, zira ödün vermeye başladığı takdirde gerisinin geleceğine inanıyordu. Yani, ‘yapar gibi yapıyor’, ama gerçekte, kendi bildiğinin dışında bir şey yapmıyordu. Hükümet önce Esad’ın reformlar yapma ve krize neden olan sebeplerde iyileşmeler sağlamak suretiyle, halkın sisteme dahlini de pekiştirerek iktidarını sürdürebilmesinden yanaydı. Ama zaman içinde, özellikle Ağustos 2011’den sonra, Esad’ın kendisini kandıracağı hissine kapıldı. Ahmet Davutoğlu’nun tabiriyle ‘kendi halkını öldürmekten vazgeçmeyen bir diktatörün’ değil, halkın yanında yer alma kararı verdi. Bundan sonra, Erdoğan hükümeti, açık bir şekilde muhaliflerin yanında durdu.*”⁴⁵

⁴² *Anadolu Ajansı* (2012), “Halk ayaklanması "bir" sloganla başladı”, 14.03.2012, Erişim Tarihi: 21.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/halk-ayaklanmasi-bir-sloganla-basladi/377401>.

⁴³ *BBC News Türkçe* (2011), “Türkiye Suriye’ye yaptırım uygulamaya başlıyor”, 30.10.2011, Erişim Tarihi: 21.07.2023, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/11/111130_turkey_syria.

⁴⁴ *Vatan* (2012), “Suriye, Türk savaş uçağını düşürdü!”, 23.06.2012, Erişim Tarihi: 21.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.gazetevatan.com/gundem/suriye-turk-savas-ucagini-dusurdu-459720>.

⁴⁵ Emekli Büyükelçi Ömer Önhon ile 01.08.2023 tarihinde yapılan özel görüşme.

Bu görüşmenin ardından, Türkiye'nin Esad'ın gitmesi konusunda kesin bir karara vardığı söylenebilir. 9 Ağustos 2011 tarihinde yapılan ikili görüşmeden sonra Türkiye'nin Esad'ın gitmesi yönünde bir politika izlemeye başladığı ve bu politikanın işaretleri, yapılan sert söylemlerde de görülmektedir. Örneğin, Davutoğlu'nun Rus mevkidaşı Sergey Lavrov ile düzenlediği ortak basın toplantısında, Esad'ın “Gorbaçov değil, Miloseviç olmayı tercih ettiğini” belirterek, Esad'ı “Sırp kasabı” olarak da bilinen Miloseviç'e benzetmesi, Esad'ı tasfiye etme niyetinin siyasi söyleme de yansıdığını göstermektedir.⁴⁶ Bu kararın alınma sürecinde istihbaratın nasıl bir katkısının olduğu ve dönemin Türk hükümetinin ideolojik dış politikaya nasıl kaydıklarının ise ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

3.1. Esad'ın Devrileceği Konusundaki İstihbarat Başarısızlığı

MİT'in Esad'ın devrilmesi kararı alınması sürecine nasıl bir katkıda bulunduğu dair ulaşılabilecek bir istihbarat raporu bulunmadığı için, bu kararın alınması sürecindeki rolünün anlaşılabilmesi için karar verici konumunda olan politika yapıcıların açıklamalarının detaylı bir biçimde incelenmesi gerekmektedir. Bir politikacının yaptığı açıklamalarda yaptığı değerlendirmelerin yorum mu, temenni mi, yoksa bir kanıt veya istihbarata mı dayandığı belli ölçülerde tespit edilebilir. İstihbarat, politikaya genel şeklini vermez ancak politikanın tonunu, söylem ve eylemin dozunu belirleyebilir. Bir analogi ile anlatılacak olursa, istihbarata dayalı bir söylem veya politika, çaya atılmış şekere benzetilebilir. Çayın rengini değiştirmez, ancak tadını etkiler. Bu bakımdan, MİT'in Esad'ın devrilmesi kararının alınma sürecinde nasıl bir rol oynadığına dair bir çıkarım yapabilmek için, dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun açıklamalarını incelemek gerekiyor.

Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, gazeteci Aslı Aydıntaşbaş'a vermiş olduğu röportajda, Esad'ın probleminin annesi olduğunu, önce bizimle konuşup sonra da annesi ile konuştuğunu ve annesinin de Esad'a babasının Hama'da izlediği yöntemi hatırlattığını ifade etmiştir.⁴⁷ Bu röportajda, Esad'ın annesinin etkisinde olduğu ve annesinin nihai karar verici olduğu ifade edilmekte ve Esad'ın topluma karşı izlediği sert tutumun sorumlusunun annesi olduğu belirtilmektedir. Bu bilgileri Davutoğlu'nun açık kaynaklardan ve kendi gözlemleri ile derlemesinin mümkün olmadığı söylenebilir. Zira Suriye gibi kapalı bir devlette, lider üzerinde etkisi olan kişilerin tespit edilebilmesi için istihbari bilgiye ihtiyaç olduğu ifade

⁴⁶ Fikret Bila (2012), “Davutoğlu: Esad, Miloseviç olmayı tercih etti”, *Milliyet*, 26.01.2012, Erişim Tarihi: 22.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/fikret-bila/davutoglu-esad-milosevic-olmayi-tercih-etti-1493808>.

⁴⁷ Aslı Aydıntaşbaş (2013), “Esad'ın Problemi Annesi”, *Milliyet*, 25.05.2023, Erişim Tarihi: 22.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/asli-aydintasbas/esad-in-problemi-annesi-1713801>.

edilebilir. Davutoğlu'nun bu açıklamasında belirttiği bu değerlendirmelerin temel kaynağının da istihbarat raporları olduğu ileri sürülebilir. Davutoğlu'nun aynı röportajda ifade ettiği ikinci önemli husus ise, Suriye devlet sistemi ile ilgili yapmış olduğu analizdir. Davutoğlu, Suriye devlet sisteminin içerisinde Esad⁴⁸ ve anne tarafından olan Mahluf ailesinin⁴⁹ birinci halkayı oluşturduğunu, istihbarat, ordu ve hava kuvvetleri komutanlarının olduğu Nusayri grubunun ikinci halkayı oluşturduğunu, üçüncü halkanın ise Baas partisinden oluştuğunu ifade etmiştir. Bu ifadelerin de bir yorum veya açık bilgi olmaktan ziyade istihbarata dayalı bir değerlendirme olduğu söylenebilir. Ancak istihbarat raporlarının Suriye devlet sisteminin analizini yaparken Esad'ın annesine odaklandığı, örneğin İran'ın Suriye devlet sistemi içerisindeki uzantılarına yeterince ışık tutamadığı ve ayaklanma başladıktan sonra İran'ın Suriye rejimini ayakta tutmak için yaptığı girişimlere ve bu girişimlerin Suriye devleti içerisindeki planlayıcısı olan Muhammed Nasıf Hayırbek'e yeterince odaklanmadığı görülmektedir.⁵⁰

Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu eski Başkanı Halid Hoca, dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Esad'ı ikna etmek için onunla üç kez görüştüğünü ve bir görüşmeye MİT Başkanı Hakan Fidan'ın da katıldığını belirtmektedir. Türkiye'nin Esad ile temaslarından sonra İran'ın Şam Büyükelçisinin Davutoğlu'nun önerileri konusunda Esad'dan bilgi aldığını, bazı zamanlarda ise o dönem Kudüs Gücü Komutanı olan Kasım Süleymani'nin Esad ile görüştüğünü ifade etmektedir. Ayrıca Dini Lider Ali Hamaney'in temsilcilerinin de Esad'ı ziyaret ettiğini ve yapılan bütün görüşmelerde İran tarafının Esad'a reform konusunda taviz vermemesini telkin ettiğini vurgulamaktadır.⁵¹

Halid Hoca, Suriye'de Arap Baharı başladıktan sonra MİT'in üst düzey isimleri ile yaptığı görüşmelerde, MİT yetkililerinin kendisine Esad'ın bir buçuk yıl içinde devrileceğini ifade ettiklerini belirtmektedir. Hoca, MİT yetkililerinin; Suriye Ordusu'nun üst düzey mensuplarının ordudan ayrılması, Batı'nın Suriye Halkı dostları grubuna verdiği destek, Özgür Suriye Ordusu'nun hızlı bir şekilde silahlanması ve Suriye'deki birçok şehrin Esad'ın

⁴⁸ *Milliyet* (2013), "Suriye'nin 40 yıllık hanedanlığı: Esadlar", 10.09.2013, Erişim Tarihi: 23.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/suriye-nin-40-yillik-hanedanligi-esadlar-1761305>.

⁴⁹ Suriye ekonomisinin Enisa Esad'ın yeğeni olan Rami Mahluf tarafından kontrol edildiği ileri sürülmektedir. Ayrıca Mahluf ailesinin içerisinde Suriye istihbaratında yer alan isimler de olduğu bilinmektedir. Bakınız; *Anadolu Ajansı* (2020), "Esad'ın oligark kuzeni Mahluf ile rejim arasındaki gerginlik sürüyor", 10.11.2020, Erişim Tarihi: 23.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/esedin-oligark-kuzeni-mahluf-ile-rejim-arasindaki-gerginlik-suruyor/2039238>.

⁵⁰ Mohammad Ataie (2015), "Mohammad Nassif: The Shadow Man of the Syria-Iran Axis", Syria Comment, 16.06.2015, Erişim Tarihi: 23.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.joshualandis.com/blog/mohammad-nassif-the-shadow-man-of-the-syria-iran-axis-by-mohammad-ataie/>.

⁵¹ Suriye Muhalefeti ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu eski Başkanı Halid Hoca ile 27.07.2023 tarihinde yapılan özel görüşme.

kontrolünden çıkması gibi gelişmeleri Esad'ın bir buçuk yıl içerisinde devrileceğine dair gerekçe olarak gösterdiğini ifade etmektedir. Halid Hoca, ayrıca ABD'nin Esad'a karşı tutumunun net olmadığını ve İngiliz bir diplomatla yaptığı bir görüşmede de kendisine Esad'ın devrilmesinin mümkün olmadığını ve en kötü senaryoya göre bile 5 yıl daha iktidarını koruyacağını söylediğini belirtmektedir.⁵²

Suriye iç savaşı başladığında, ABD ve Batı'nın Esad'ın gitmesi yönünde tavır belirlediği ve rejimin 2015 yılına kadar tek destekçisinin İran olduğu bilinmektedir. Rusya, 2015 yılı sonlarında fiilen Suriye'ye konuşlandıktan sonra ise, İran'ın Suriye rejimi içerisindeki gücü dengelenmiş ve İran'ın Golan Tepeleri'ndeki paramiliter varlığından rahatsızlık duyan İsrail'in kaygıları giderilmiştir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in de, Beşar Esad'a, Başkan kaldığı sürece onun da iktidarının devam edeceğini ifade ettiği belirtilmektedir.⁵³ Emekli Büyükelçi Ömer Önhon ise, Esad'ın iktidarda kalmasını şu şekilde değerlendirmektedir: *“2012-2013 döneminde Esad çok kan kaybetmişti ve iktidarını kaybetmesi çok yakın gözüküyordu. O noktada, hep Esad'ın yanında duran ama daha ziyade siyasi destek ve teçhizat desteği düzeyinde tutan Rusya, aslında hiçbir ülkenin beklemediği ölçüde, krize müdahalede bulundu. Rus Ordusu ve hava kuvveti sahaya indi. Bu gelişme, Esad'ı düşmekten kurtaran temel unsurdur. Sonraki aşamada gelen diğer oyun değiştirici, IŞİD'in sahneye çıkmasıdır. Suriyeli muhaliflerden bir kısmı bile, 'alternatif bunlarsa Esad'ı tercih ederiz' diyerek evlerine veya rejim saflarına geri döndüler. Suriye'ye cihatçı akını, korkunç toplu infaz görüntüleri, kafa kesmeler ve Avrupa'da patlayan bombalar da Batılı ülkelerde aynı hissi doğurdu. Önceliklerini IŞİD'i bitirmeye verdiler. Esad'la uğraşmayı bıraktılar.”*⁵⁴

2011 yılında Suriye'de ayaklanma başladıktan sonra, İran Ulusal Güvenlik Sekreteri Said Celili'nin Suriye'yi ziyaret ettiği; Suriye'deki gösterilerin nasıl bastırılacağı tavsiyeleri vererek ve Esad'a geri adım atmaması gerektiği telkininde bulunarak, İran ve Rusya ile birlikte rejimini desteklemeyi vadeden bir demir perde planını Esad'a sunduğu iddia edilmektedir. Bu plan doğrultusunda, İran, Esad yönetimine danışmanlar ve özel eğitimli askerler göndermiş ve bunun yanında Hizbullah'ı da Suriye'de konuşlandırmıştır. Bu bağlamda, ayaklanma sürecinde Türkiye'nin siyasi telkinlerine karşı direniş gösterenin de, Esad'ın annesinden ziyade, Tümgeneral Muhammet Nasıf ve İran olduğu görülmektedir. Emekli Büyükelçi Önhon, İran'ın Suriye krizi başladıktan sonraki faaliyetleri ile ilgili şunları

⁵² Halid Hoca ile 27.07.2023 tarihinde yapılan özel görüşme.

⁵³ Ömer Önhon (2022), *Büyükelçinin Gözünden Suriye*, İstanbul: Remzi Kitabevi, ss. 296-297.

⁵⁴ Emekli Büyükelçi Ömer Önhon ile 01.08.2023 tarihinde yapılan özel görüşme.

söylemektedir: “İran, krizden önce de Suriye’de etkiliydi. Bir dönem etkisini kaybetmeye başladı çünkü Esad Türkiye’nin yolunu tercih etmişti. Kriz, İran’a bir imkân sağladı. İran başından beri açık şekilde, sahada ve dışında Esad’ın yanında yer aldı. Bölgedeki uzantılarını da bu yola getirdi. Hizbullah ve Iraklı Şii silahlı gruplar en bilinen örnekleridir. İran bu suretle hem Şii kuşağının ve direniş cephesinin en önemli ülkelerinden olan Suriye’yi korumak ve menzilde tutmak, hem de ülkede etkinliğini geliştirmek istiyordu.”⁵⁵

Suriye yönetimine karşı yapılan uluslararası baskı neticesinde, Esad, Türkiye ile iletişime geçerek baskının hafifletilmesi konusunda talepte bulunmuştur. İddialara göre, bunun üzerine Türkiye de bir plan önerisinde bulunarak, Esad’ın Başkanlık koltuğundan ayrılarak yerini Faruk Şara’ya bırakmasını ve Savunma Bakanlığına da Esad’ın kız kardeşinin eşi olan Asıf Şevket’in getirilmesini teklif etmiştir.⁵⁶ Bu gelişmeler karşısında, İran’ın ise, Türkiye’nin Suriye rejimi üzerindeki etkisini ve planın yürürlüğe konulmasını engellemek için Temmuz 2012 tarihinde Suriye milli güvenlik binasında toplantı halinde olan Suriye yöneticilerine karşı bombalı saldırı düzenlediği ileri sürülmektedir. Bu saldırıda Genelkurmay Başkan Yardımcısı Asıf Şevket, İçişleri Bakanı İbrahim El Şaar ve Hasan Türkmani gibi isimler ölmüştür. Esad’ın bu saldırıdan sonra İran’ın tam kontrolüne girdiği şeklinde değerlendirmeler mevcuttur.

Bütün bu gelişmeler neticesinde, dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, vermiş olduğu bir demeçte, Suriye’de bütün alternatiflerin denendiğini ve Esad’ın kalan iktidar süresinin aylar ve haftalarla ifade edilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵⁷ Davutoğlu’nun Esad’a ömür biçme açıklamasının bir temenni veya istekten ziyade istihbarata dayalı olduğu iddia edilebilir. Zira süre vererek bir iktidarın yakında değişeceğinin ifade edilebilmesi için, mutlaka bunu destekleyen bir istihbaratın olması gerekmektedir. Esad’ı devirme kararı verilirken, Türk istihbarat bürokrasisinin bir istihbarat başarısızlığı ile karşı karşıya kalarak Esad’ın devrileceği sonucuna vardığı, dönemin politikacılarının da bu bağlamda Esad’a sürece biçecek derecede bu politikaya angaje olduğu görülmektedir. Ancak Türk istihbarat bürokrasisinin Esad’ın devrileceği yargısına varmasında, istihbaratın siyasallaşmasının mı, yoksa analiz veya toplama hatalarının mı etkili olduğunu tam olarak belirlemenin mümkün olmadığı söylenebilir. Ancak Esad’ın iktidarda kalma konusundaki istihbarat başarısızlığının

⁵⁵ Emekli Büyükelçi Ömer Önhon ile 01.08.2023 tarihinde yapılan özel görüşme.

⁵⁶ Bassam Barabandi & Tyler Jess Thompson (2014), “A Friend of My Father: Iran’s Manipulation of Bashar al-Assad”, Atlantic Council, 28.08.2014, Erişim Tarihi: 24.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/a-friend-of-my-father-iran-s-manipulation-of-bashar-al-assad/>.

⁵⁷ NTV (2012), “Davutoğlu Esad’a ömür biçti”, 24.08.2012, Erişim Tarihi: 24.07.2023, Erişim Adresi: https://www.ntv.com.tr/turkiye/davutoglu-esada-omur-bicti,Nsez_e7zmEO7uz5O9Pv6hw.

politikacıların ideolojik dış politika yapımını hızlandırdığı söylenebilir. Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, bir röportajında, Arap Baharı'nın kazananının olmadığı, bu sürecinin mühendisliğini yapmadıkları ve aslında herkesin bu süreçte başarısız olduğunu belirtmiştir.⁵⁸ Bu açıklamalardan da görüleceği üzere, istihbarat başarısızlığının Türkiye'nin Suriye politikasını ideolojik zemine oturttuğunu ve ideolojik dış politikanın da istihbarat başarısızlığını sürekli olarak tetiklediği söylenebilir.

3.2. İdeolojik Dış Politika İstihbarat Başarısızlığı Sarmalının Oluşması

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) döneminin ilk Dışişleri Bakanı olarak görev yapan deneyimli diplomat Yaşar Yakış, bir açıklamasında, Arap Baharı sürecinde Tunus'ta başlayıp Libya, Mısır ve Körfez ülkelerine, oradan da Suriye'ye sıçrayan sokak olaylarının halk desteğine sahip Müslüman Kardeşler örgütünü iktidara taşıyacağını, bu hareketlerin de Türkiye'yi örnek alacakları kanaatinin oluştuğunu ifade etmektedir.⁵⁹ Suriye'deki olaylar bu bağlamda okunduğunda, Suriye'de olası bir iktidar değişikliğinin Türkiye'nin bölgedeki lider ülke pozisyonunu daha da güçlendireceği ve “*model ülke*” olacağı⁶⁰ değerlendirmesinin yapılmış olma ihtimalinin yüksek olduğu söylenebilir. Bundan dolayı, Esad'ı devirme kararının bu perspektif içerisinde alındığı söylenebilir.

Nitekim bir TBMM oturumunda yaptığı konuşmada, Davutoğlu, Türkiye'nin Ortadoğu'daki değişim dalgasını yöneteceğini, bu dalganın öncüsü olacaklarını ve Türkiye'nin bölgesel düzenin öncüsü olduğunu vurgulamıştır. Bütün açıklamalardan da görüleceği üzere, Türkiye'nin bir model ülke olarak Arap Baharı sonrasında iktidara gelen iktidarlara öncülük yaparak, bölgesel “*başat güç*” olmayı hedeflediği söylenebilir. Türkiye, Suriye'de Esad'ı devirmeyi hedeflerken, İran ve Rusya ise rejimi koruma ve ayakta tutuma politikasını sürdürmüş, ABD de oluşan güç boşluğunu Kürt gruplar PKK/PYD/YPG'nin doldurmasını sağlamıştır. Nitekim Arap Baharı başladıktan sonra Suriye görev gücünde yer alan eski CIA görevlisi Douglas Laux, 2012 yılında Esad'ı devirmek için CIA'in 50 ayrıntılı plan hazırladığını, ancak dönemin ABD Başkanı Barack Obama tarafından bu planların

⁵⁸ İbrahim Hamidi (2023), “Erdoğan friend-turned-rival Davutoğlu talks Turkey's post-election Future”, *Al Majalla*, 21.07.2023, Erişim Tarihi: 25.07.2023, Erişim Adresi: <https://en.majalla.com/node/295866/politics/erdo%C4%9Fan-friend-turned-rival-davuto%C4%9Flu-talks-turkeys-post-election-future>.

⁵⁹ Nursun Erel (2022), “AKP'nin eski Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış'tan özel değerlendirmeler”, *Muhalif*, 16.08.2022, Erişim Tarihi: 25.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.muhalif.com.tr/makale/akpnin-eski-disisleri-bakani-yasar-yakistan-ozel-degerlendirmeler-1565>.

⁶⁰ Tarık Oğuzlu (2011), “Ortadoğu'da Demokratikleşme ve Türkiye Model Olabilir mi Tartışması: ‘Evet, Ama!’”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt 3, Sayı: 27, ss. 73-79.

uygulamaya geçirilmesi için izin verilmediğini belirtmektedir.⁶¹ Amerikan yönetiminin Esad'ın iktidarda kalmasına yönelik hassasiyetini vurgulayan diğer bir açıklama ise, YPG'nin ana bileşenini oluşturduğu Suriye Demokratik Güçleri (SDG) eski sözcüsü Talal Silo'nun, “*ABD Suriye Demokratik Güçleri'ne silah verdiğinde, bu silahların Esad rejimine karşı kullanılmayacağına dair taahhütname imzalatılarak teslim ediyordu*” ifadesidir.⁶²

2011-2016 yılları arasındaki Esad'ı devirme politikası, Türk istihbaratının, PKK/PYD/YPG terör örgütünün güç kazandığını öngörme ve geçici sığınmacı akınının Türkiye'nin siyasi ve ekonomik hayatına nasıl etki edebileceğine dair değerlendirme yapma konusunda başarısız olmasına neden olmuştur. Geline tabloda, ABD, PKK/PYD/YPG'yi devletleştirme gayretlerine devam ederek, bu gruplara binlerce tır silah sağlamış ve IŞİD yok edildikten sonra da siyasi desteğini sürdürmüştür. Türkiye'de bulunan geçici sığınmacıların ise ülke ekonomisine ve sosyal yaşamına menfi etkisi tartışılmakta, ayrıca gelinen noktada Suriye rejimi ile yeniden ilişkilerin tesis edilmesi için çeşitli girişimler yapılmaktadır.

Sonuç

İstihbarat teşkilatlarının, devletlerin belirsizliği gidermek, risk ve tehditleri anlamak ve somut zararları da başlangıç aşamasında tespit etmek için devletlerin yatırım yaparak oluşturmuş oldukları en önemli devlet organlarından biri olduğu söylenebilir. Bu bakımdan, istihbarat teşkilatlarının, politikacılarla angajman ilişkisinden uzakta, kanıtların işaret ettiği gerçekleri politika yapıcılara iletmek ile yükümlü oldukları ifade edilebilir. Ancak politika yapıcılar ve istihbarat kuruluşları arasındaki ilişkinin pratikte farklı olduğu, müşteri konumunda olan politika yapıcılarının yönlendirici taleplerinin istihbarat üretim sürecini etkilediği ve nihayetinde istihbarat başarısızlığına neden olduğu ileri sürülebilir. Siyaset yapıcı ve istihbarat kuruluşu arasındaki ilişki, istihbaratın kalitesini doğrudan etkilemektedir. İstihbarat teşkilatı açısından, bu ilişkinin, karar vericilerin ihtiyacını anlayacak kadar yakın, politikleşmeyecek kadar uzak durma şeklinde olması gerektiği söylenebilir.

Bir tehdit/sorun/konu ile ilgili karar vericilere yüksek çözünürlüklü resmin sunulamaması durumu, istihbarat başarısızlığı olarak adlandırılabilir. İstihbarat başarısızlığı, toplama eksikliğinden, gereksiz bilgi fazlalığından, analizcinin psikolojisinden, grup düşüncesinden ve istihbaratın siyasallaşmasından kaynaklanabilmektedir. Üretim sürecinde, bu kısımlarda yapılan

⁶¹ *Hürriyet* (2016), “Obama, CIA'nin Esad'ı devirme planlarını reddetti”, 06.04.2016, Erişim Tarihi: 26.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/obama-cianin-esadi-devirme-planlarini-reddetti-40082228>.

⁶² Hasan Mesut Önder (2018), “SDG Eski Sözcüsü Talal Silo: YPG'ye talimat Kandil'den gelir”, *Karar Gazetesi*, 28.11.2018, Erişim Tarihi: 27.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.karar.com/sdg-eski-sozcusu-talal-silo-ypgye-talimat-kandilden-gelir-1043705>.

hataların sonucunda istihbarat başarısızlığı ortaya çıkmaktadır. Başarısız bir istihbarat ürünündeki belirsizlik ve bilgi boşlukları, karar vericileri, ideolojik gündemlerine göre karar vermeye itebilmektedir. Bu bakımdan, istihbarat başarısızlığının ideolojik dış politikaya neden olabileceği değerlendirilmektedir. İstihbarat başarısızlığının diğer bir boyutu ise, bir bilgi ve kanıt olmadan karar vericiyi memnun etmek için politik tercihleri işaret etmesidir. Bu durumda da, istihbarat ve karar alma mekanizmasında grup düşüncesi oluşmakta ve grup düşüncesi, ideolojik dış politikanın oluşumuna zemin hazırlamaktadır.

İdeolojik dış politika, bir ülkenin karar vericilerinin değer yargılarına, inançlarına ve siyasi gündemlerine göre karar alma eğiliminin olması şeklinde tanımlanabilir. Bu bakımdan, bir ülkenin ideolojik dış politika izleyebilmesi için, içeride hükümetin iktidarına karşı bir tehdidin olmaması, dışarıda ise ülkeyi uluslararası ortamda sınırlayan ittifaklar ve baskılarla karşılaşmıyor olması gerekmektedir. Üçüncü neden olarak ise, karar vericilerin ülkenin karşı karşıya olduğu sorunun doğasını anlamasını sağlayacak istihbaratın olmaması veya yeterli kanıt olmadan istihbaratın politik tercihleri desteklemek adına siyasallaşması gibi hususlar değerlendirilmektedir. İlk bulgu olarak istihbarat başarısızlığının ideolojik dış politikaya neden olduğu söylenebilir. İdeolojik dış politika izleyen bir yönetimin, istihbarat teşkilatını ideolojik çerçeve ile çelişen hususlarda çalıştırmayacağı düşünüldüğünde, ideolojik dış politikanın da istihbarat başarısızlığını beslediği ileri sürülebilir. İdeolojik dış politika izleyen hükümetlerin, istihbarat taleplerinin hipotetik sorulardan oluştuğu ve daha çok belirlenen politikayı desteklemek için istihbarat örgütünden istifade edildiği söylenebilir. Varsayımların sınanmaya çalışıldığı, ideolojilerin ve inançların politikanın ana omurgasını oluşturduğu istihbarat-karar ilişkisinde, istihbarat başarısızlığının çıkma olasılığının yüksek olduğu ifade edilebilir. Bu bakımdan, çalışmanın ikinci bulgusu, ideolojik dış politikanın istihbarat başarısızlığına neden olduğu şeklindedir.

İstihbarat başarısızlığı ve ideolojik dış politika perspektifinden Türkiye'nin Esad'ı devirme politikası incelendiğinde, Türkiye'nin Suriye devlet elitlerinin güç kapasitesini, bölgesel ve küresel ilişkiler ağını yanlış okuduğu söylenebilir. Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Esad'ın annesinin telkinlerine uyduğunu ve bundan dolayı göstericilere sert davrandığını söylerken, İran'ın Suriye'deki varlığı, rejim üzerinde kurmuş olduğu mutlak kontrol ve Rusya'nın sürece askeri olarak dâhil olma olasılığı göz ardı edilmiştir. Davutoğlu'nun bu analizlerinin, bir siyasetçinin siyasi değerlendirmeleri olmaktan öte somut istihbarat raporlarına dayalı bir analiz olduğu söylenebilir. Bu bakımdan, Türk istihbarat bürokrasisinin, Esad'ın güç kapasitesi, ilişkiler ağı ve rejimin ömrü konusunda yaptıkları

değerlendirmede başarısız oldukları söylenebilir. Bu istihbarat başarısızlığının dönemin karar vericilerinin ideolojik dış politika izlemesine neden olduğu ve Esad'ı tasfiye etmeyi birincil öncelik haline getirerek ideolojik dış politika-istihbarat başarısızlığı sarmalının oluşmasına zemin hazırladığı da ifade edilebilir.

Dönemin ABD yönetiminin bütün sert söylemlerine rağmen Esad'ı devirmek gibi bir önceliklerinin olmadığı dikkate alındığında, denilebilir ki, Türkiye, tek boyutlu ideolojik bir dış politika ile Esad'ı devirme hedefine angaje olarak Suriye meselesinin yaratacağı diğer riskleri göz ardı etmiştir. Esad'ı devirme takıntısı, Suriye'nin kuzeyinde PKK/PYD/YPG terör örgütüne güç kazandırmış ve milyonlarca Suriyeli sığınmacının Türkiye'ye akın etmesine neden olmuştur. Yani ideolojik dış politikadaki ısrarın, Türk istihbaratının Suriye meselesinin ülkemizin ulusal güvenliğine yaratacağı etkileri net olarak görmesini engellemiş olduğu söylenebilir. 2016 yılından sonraki dönemde ise, Türkiye'nin süreç içerisinde ideolojik dış politika izlemeyi terk ettiği ve Suriye'nin kuzeyinde güç kazanan IŞİD ve Türkiye'nin ulusal güvenliğini kırk yıldır tehdit eden PKK/PYD/YPG tehdidini birinci öncelik haline getirdiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Pınar (2016), “The limits of mediation in the Arab Spring: the case of Syria”, *Third World Quarterly*, Cilt 37, Sayı: 12, ss. 2288-2303.
- Allport, Floyd (1955), *Theories of Perception and the Concept of Structure*, New York: John Wiley & Sons.
- *Anadolu Ajansı* (2012), “Halk ayaklanması "bir" sloganla başladı”, 14.03.2012, Erişim Tarihi: 21.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/halk-ayaklanmasi-bir-sloganla-basladi/377401>.
- *Anadolu Ajansı* (2020), “Esed'in oligark kuzeni Mahluf ile rejim arasındaki gerginlik sürüyor”, 10.11.2020, Erişim Tarihi:23.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/esedin-oligark-kuzeni-mahluf-ile-rejim-arasindaki-gerginlik-suruyor/2039238>.
- Arceneaux, Kevin (2012), “Cognitive Biases and the Strength of Political Arguments”, *American Journal of Political Science*, Cilt 56, Sayı: 2, ss. 271-285.
- Ataie, Mohammad (2015), “Mohammad Nassif: The Shadow Man of the Syria-Iran Axis”, *Syria Comment*, 16.06.2015, Erişim Tarihi: 23.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.joshualandis.com/blog/mohammad-nassif-the-shadow-man-of-the-syria-iran-axis-by-mohammad-ataie/>.
- Aydıntaşbaş, Aslı (2013), “Esad’ın Problemi Annesi”, *Milliyet*, 25.05.2023, Erişim Tarihi: 22.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/asli-aydintasbas/esad-in-problemi-annesi-1713801>.
- Barabandi, Bassam & Thompson, Tyler Jess (2014), “A Friend of My Father: Iran’s Manipulation of Bashar al-Assad”, *Atlantic Council*, 28.08.2014, Erişim Tarihi: 24.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/a-friend-of-my-father-iran-s-manipulation-of-bashar-al-assad/>.
- *BBC News Türkçe* (2011), “Türkiye Suriye'ye yaptırım uygulamaya başlıyor”, 30.10.2011, Erişim Tarihi: 21.07.2023, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/11/111130_turkey_syria.
- Betts, Richard K. (1978), “Analysis, War, and Decision: Why Intelligence Failures Are Inevitable”, *World Politics*, Cilt 31, Sayı: 1, ss. 61-89.

- Bila, Fikret (2012), “Davutoğlu: Esad, Miloseviç olmayı tercih etti”, *Milliyet*, 26.01.2012, Erişim Tarihi: 22.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/fikret-bila/davutoglu-esad-milosevic-olmayi-tercih-etti-1493808>.
- Cowden, Robert (2014), “OSS Double-Agent Operations in World War II”, *Studies in Intelligence*, Cilt 58, Sayı: 2, ss. 35-45.
- Davies, Philip H.J. (2004), “Intelligence culture and intelligence failure in Britain and the United States”, *Cambridge Review of International Affairs*, Cilt 17, Sayı: 3, ss. 495-520.
- De Mesquita, Bruce Bueno (2002), “Domestic Politics and International Relations”, *International Studies Quarterly*, Cilt 46, Sayı: 1, ss. 1-9.
- Emekli Büyükelçi Ömer Önhon ile 01.08.2023 tarihinde yapılan özel görüşme.
- Erel, Nursun (2022), “AKP’nin eski Dışişleri Bakanı Yaşar Yakış’tan özel değerlendirmeler”, *Muhelif*, 16.08.2022, Erişim Tarihi: 25.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.muhelif.com.tr/makale/akpnin-eski-disisleri-bakani-yasar-yakistan-ozel-degerlendirmeler-1565>.
- Gentry, John A. (2008), “Intelligence Failure Reframed”, *Political Science Quarterly*, Cilt 123, Sayı: 2, ss. 247-270.
- Goldstein, Judith & Keohane, Robert O. (1993), “Ideas and Foreign Policy: An Analytical Framework”, içinde (editörler: Judith Goldstein & Robert O. Keohane) *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*, Ithaca: Cornell University Press.
- Haass, Richard N. (2014), *Yeni Amerika - Dış Politika İçeride Başlar*, İstanbul: Tuti Kitap.
- Hamidi, İbrahim (2023), “Erdoğan friend-turned-rival Davutoğlu talks Turkey's post-election Future”, *Al Majalla*, 21.07.2023, Erişim Tarihi: 25.07.2023, Erişim Adresi: <https://en.majalla.com/node/295866/politics/erdo%C4%9Fan-friend-turned-rival-davuto%C4%9Flu-talks-turkeys-post-election-future>.
- Havercroft, Jonathan & Prichard, Alex (2017), “Anarchy and International Relations Theory: A Reconsideration”, *Journal of International Political Theory*, Cilt 13, Sayı: 3, ss. 252-265.
- Heuer Jr., Richard J. (1981), “Strategic Deception and Counterdeception: A Cognitive Process Approach”, *International Studies Quarterly*, Cilt 25, Sayı: 2, ss. 294-327.

- *Hürriyet* (2016), “Obama, CIA'nin Esad'ı devirme planlarını reddetti”, 06.04.2016, Erişim Tarihi: 26.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/obama-cianin-esadi-devirme-planlarini-reddetti-40082228>.
- Irwin, Daniel & Mandel, David R. (2019), “Improving information evaluation for intelligence production”, *Intelligence and National Security*, Cilt 34, Sayı: 4, ss. 503-525.
- Janis, Irving Lester (1972), *Victims of Groupthink: A Psychological Study of Foreign-Policy Decisions and Fiascoes*, Boston: Houghton Mifflin Company.
- Jervis, Robert (1968), “Hypotheses on Misperception”, *World Politics*, Cilt 20, Sayı: 3, ss. 454-479.
- Jervis, Robert (1976), *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton: Princeton University Press.
- Jervis, Robert (1989), “Perceiving and Coping with Threat”, içinde (editörler: Robert Jervis & Richard Ned Lebow & Janice Gross Stein) *Psychology and Deterrence*, Maryland: Johns Hopkins University Press.
- Keohane, Robert O. (1992), “Institutional Theory and the Realist Challenge after the Cold War”, içinde (editör: David. A. Baldwin) *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*, New York: Columbia University Press, ss. 3-25.
- Kılınç, Ramazan (2016), “İdeoloji ve Dış Politika: Türkiye’de Kemalist (1930-1939) ve İslamcı (2011-2015) Dış Politikaların Karşılaştırmalı Bir Analizi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 13, Sayı: 52, ss. 67-88.
- Levy, Jack S. (2003), “Political Psychology and Foreign Policy”, içinde (editörler: David O. Sears & Leonie Huddy & Robert Jervis) *Oxford Handbook of Political Psychology*, New York: Oxford University Press, ss. 253-284.
- Lundborg, Tom (2022), “The politics of intelligence failures: power, rationality, and the intelligence process”, *Intelligence and National Security*, Cilt 38, Sayı: 5, ss. 726-739.
- Maiolo, Joseph A. (2013), “Deception and Intelligence Failure: Anglo-German Preparations for U-boat Warfare in the 1930s”, *Journal of Strategic Studies*, Cilt 22, Sayı: 4, ss. 55-76.
- Marrin, Stephen (2004), “Preventing Intelligence Failures by Learning from the Past”, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, Cilt 17, Sayı: 4, ss. 655-672.

- Massad, Joseph (1999), “Ideology and Foreign Policy”, *Journal of Palestine Studies*, Cilt 29, Sayı: 1, ss. 93-95.
- *Milliyet* (2013), “Suriye’nin 40 yıllık hanedanlığı: Esadlar”, 10.09.2013, Erişim Tarihi: 23.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/suriye-nin-40-yillik-hanedanligi-esadlar-1761305>.
- Moravcsik, Andrew (1999), “A New Statecraft? Supranational Entrepreneurs and International Cooperation”, *International Organization*, Cilt 53 Sayı: 2, ss. 267-306.
- *NTV* (2012), “Davutoğlu Esad'a ömür biçti”, 24.08.2012, Erişim Tarihi: 24.07.2023, Erişim Adresi: https://www.ntv.com.tr/turkiye/davutoglu-esada-omur-bicti,Nsez_e7zmEO7uz5O9Pv6hw.
- Oğuzlu, Tarık (2011), “Ortadoğu’da Demokratikleşme ve Türkiye Model Olabilir mi Tartışması: ‘Evet, Ama!’”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt 3, Sayı: 27, ss. 73-79.
- Önder, Hasan Mesut (2018), “SDG Eski Sözcüsü Talal Silo: YPG’ye talimat Kandil’den gelir”, *Karar Gazetesi*, 28.11.2018, Erişim Tarihi: 27.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.karar.com/sdg-eski-sozcusu-talal-silo-ypgye-talimat-kandilden-gelir-1043705>.
- Önhon, Ömer (2022), *Büyükelçinin Gözünden Suriye*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Shlaim, Avi (1976), “Failures in National Intelligence Estimates: The Case of the Yom Kippur War”, *World Politics*, Cilt 28, Sayı: 3, ss. 348-380.
- Suriye Muhalefeti ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu eski Başkanı Halid Hoca ile 27.07.2023 tarihinde yapılan özel görüşme.
- Turner, Marlene E. & Pratkanis, Anthony R. (1998), “Twenty-Five Years of Groupthink Theory and Research: Lessons from the Evaluation of a Theory”, *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, Cilt 73, Sayı: 2-3, ss. 105-115.
- Tversky, Amos & Kahneman, Daniel (1974), “Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases”, *American Association for the Advancement of Science*, Cilt 185, Sayı: 4157, ss. 1124-1131.
- *Vatan* (2012), “Suriye, Türk savaş uçağını düşürdü!”, 23.06.2012, Erişim Tarihi: 21.07.2023, Erişim Adresi: <https://www.gazetevatan.com/gundem/suriye-turk-savas-ucagini-dusurdu-459720>.
- Waltz, Kenneth N. (2021), *Uluslararası Politika Teorisi*, Ankara: Phoenix Yayınevi.

- Wasserman, Benno (1960), “The Failure of Intelligence Prediction”, *Political Studies*, Cilt 8, Sayı: 2, ss. 156-169.
- Whaley, Barton S. (1973), *Codeword Barbarossa*, Cambridge: MIT Press.
- Whitesmith, Martha (2020), *Cognitive Bias in Intelligence Analysis Testing the Analysis of Competing Hypotheses Method*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Wish, Naomi Bailin (1980), “Foreign Policy Makers and Their National Role Conceptions”, *International Studies Quarterly*, Cilt 24, Sayı: 4, ss. 532-554.
- Wu, Zhengyu (2018), “Classical Geopolitics, Realism and the Balance of Power Theory”, *Journal of Strategic Studies*, Cilt 41, Sayı: 6, ss. 786-823.
- Young, Alex (2013), “Too Much Information Ineffective Intelligence Collection”, *Harvard International Review*, Cilt 35, Sayı: 1, ss. 24-27.
- Yuan, Teh Yong (2019), “The Spies in Numbers 13 as a Research Process”, *Journal of Christian Ministry*, Cilt 8, Sayı: 1, ss. 1-18.